

KRONSTAD HOVEDGÅRD

-en perle i Årstad bydel

Heftet er utarbeidet i et samarbeid mellom Stiftelsen Krigsveteranenes Minne,
Universitetet i Bergen, Hordaland Fylkeskommune og Bergen kommune.

Fylkeskonservatoren har ordet

Kronstad Hovedgård har en rik historie som strekker seg langt tilbake. På 1700-tallet skapte velstående bergensborgere her et praktfullt lyststedsanlegg med hovedhus, hage og hus for gårdsdrift og tjenestefolk.

I 1840-årene fikk hovedhuset sin nåværende form, som et palé i empirestil, dominert av en storslått tempelfront. Kronstad er dermed et hovedverk i Bergens – og faktisk også landets – arkitekturhistorie, og samtidig et minne fra tiden før den moderne byveksten, da Årstad ennå var en jordbruksbygd.

Hovedgården har derfor lenge vært regnet som et av bergensområdets fremste kulturminner, som det er vår felles oppgave å ta vare på. Det er utført omfattende vedlikeholds- og restaureringsarbeider, ikke minst i løpet av de siste årene.

Å sette i stand bygninger som Kronstad er et utfordrende prosjekt, som krever kunnskaper som er sjeldne i dag. Restaureringen ble derfor en lærerik prosess for alle involverte parter – eiere, arkitekt, håndverkere og Hordaland fylkeskommune.

”Vern gjennom bruk” er et hovedprinsipp i dagens kulturminnevern: Gamle bygninger og andre kulturminner har godt av å være i bruk, så lenge bruken skjer på deres premisser. Kronstad er et godt eksempel på hvordan kulturminnets historie og egenart kan kombineres med vår tids behov. Det ble skapt for å være et sted for samvær og selskapelighet, og er det også i dag – om enn i nye former.

Siden 1970-årene har eiendommen vært eid og drevet av veteraner, først fra andre verdenskrig, siden også fra FN- og Nato-tjeneste, og vært et samlingssted både for dem og for andre brukergrupper. Med dette heftet håper vi at enda flere skal få bli kjent med denne kulturhistoriske perlen.

Kronstad Hovedgård - historien kort fortalt

Kronstad Hovedgård ligger sentralt plassert på Kronstadhøyden - med storslått utsikt mot Bergen sentrum, Store Lungegårdsvann og Fjellsiden. I eldre tid gikk byens hovedferdselsåre fra vest rundt Store Lungegårdsvann, omtrent der Møllendalsveien går idag. Kronstad eide fra Grønnevik, forbi Kronstadneset (nå Tonningsneset) og langs sjøen til Solheim, hvor det var to naust. Derfra gikk eiendommen sørover langs Løbergslie til Storetveit. Grensene mot Storetveit er noe usikre. Eiendommen er idag på 7,3 mål.

Gården Kronstad, først kalt *Hunsstadir*, seinere *Honstad* og *Hunstad*, ble trolig etablert på 1100-tallet og tilhørte det romersk-katolske cistercienser-klosteret Nonneseter. Til klostereiendommen hørte store områder med dyrkbar mark. Gården *Hunstadir* har en rik og spennende historie, og var nærmeste nabo til kongsgården Alrekstad¹.

I år 1277 testamenterte Magnus Lagabøte kongsgården Alrekstad til Nonneseter kloster. I 1350 tilhørte samtlige gårder rundt Lungegårdsvannet klosteret, som hadde sitt hovedsete der Kaigaten/ busstasjonen ligger idag. Av klosteranlegget gjenstår kun klosterkirkens tårnfot og et lite kapell.

Kronstad ble i 1480 solgt til Antoniusbrødrene, som drev med sykepleie og herbergsvirksomhet, samt forkynte den lutherske lære i Bergen allerede før reformasjonen i 1536-37. Antoniusbrødrene drev gården fram til 1528.

I 1528 ble hele klostereiendommen sekularisert, og overdratt til kongens mann i Bergen, Vincens Lunge. Lunge var dansk adelsmann og lensherre for Bergenhus, utsendt av kong Fredrik I² til for å sikre at det nordafjelske Norge innordnet seg under den nye kongen. Som de fleste gårder i Bergensdalen, ble Kronstad Hovedgård nå del av det store Lungegårdsgodset. Alrekstadvågen, som hadde navnet sitt etter kongsgården, fikk navnet Lungegårdsvannet, etter Vincens Lunge.

¹ En av kongsgårdene langs kysten der Harald Hårfagre og hans etterfølgere tok opphold på 900-tallet, før det kom opp byer i Norge. Olav Kyrre styrte landet fra *Alrekstadir* i 26 år (1067–93). dagens adresse er Årstadgeilen 25 (Alrekstad skole).

² Fredrik 1 var konge av Danmark og Norge fra 1523 til 1533.

Kronstad Hovedgård - en ny æra

I Bergen bygget Lunge det noe forfalne klosteret i sentrum om til privat residens - Lungegården. Lunge bodde altså aldri på Kronstad, men paktet gården bort. På det meste eide Lunge 272 gårder i Norge. Han fikk forøvrig et trist endelikt - han ble drept i Trondheim julen 1535 etter ordre fra erkebiskopen. Bakgrunnen var at han i en årrekke hadde engasjert seg i makt-kamper rundt reformasjonen og politisk renkespill for å sikre egen velstand.

I Norge førte reformasjonen til at gods og gårder, som hadde vært fordelt på biskop, domkapittel, kloster, kirke og prest, ble lagt under kronen.

Norge hadde aldri adel etter europeisk mønster, men også her fantes folk og ætter som fra gammelt av bebodde setegårder, hadde skattefritak, og ellers nøt godt av kongens spesielle vern. I Sunnhordland hadde en rekke norske familier og ætter slike bånd til kongen, men i Nordhordland og Bergen besto adelen på 15- og 1600-tallet i hovedsak av innvandrede menn av god familie, i hovedsak fra Danmark, Sverige og Tyskland. Som Vincens Lunge, var disse ofte unge adelsmenn og eventyrere på jakt etter len, gods og et godt giftermål. Steget fra borgerskap til adel tok en gjerne ved å gifte seg "oppover".

Kronstad Hovedgård har hatt en rekke ulike eiere fra adel og borgerskap. Blant de mest kjente er Jørgen Thormøhlen, Christoffer Gerhardt Ameln og Joachim Friele.

Tyskeren Jørgen Thormøhlen, som i 1664 tok borgerskap i Bergen, skapte seg en formue gjennom internasjonal handel, skipsfart og industri. I 1682 utnevnte kong Christian 5. ham til kommersedirektør (handelsminister).

Thormøhlen eide Kronstad Hovedgård i tiden 1685-1693, men residerte ifølge historien på Murallmenningen. Han er mest kjent for industribydelen han bygde på Møhlenpris - med reperbane, saltraffineri, såpesyderi, trankokeri, pakkboder, dypvannskai, arbeiderboliger, med mer.

Lavkonjunktur, bybrann og andre uheldige omstendigheter gjorde imidlertid at Thormøhlen i 1708 døde som en fattig mann.

I 1781 kjøpte kjøpmann og major Christoffer Gerhard Ameln eiendommen for 1800 riksdaler¹, og med det begynte en ny æra for Kronstad Hovedgård: Nå sto opprustning og ombygninger for tur. Ameln ryddet markene, satte gården i stand og bosatte seg der med konen, Karen Krøger, og barna, 15 kuer og en hest. I Amelns tid ble stallen og forpakterhuset oppført slik de står idag.

Amelns hovedhus kan sees på flere prospekter av Johan F. L. Dreier. Her ser man tydelig husets dominerende posisjon på Kronstadhøyden.

På samme måte som lyststedet Christinegård i Sandviken, er eiendommen omgitt av høye hagemurer. Hovedhuset var den gang på en og halv etasje, med et høyt halvvalmet tak og hovedfasade preget av en stor buet midtark.

Prospect Af Bergen Optaget imod Westen i nærheden af Houkeland fra 1831 av Johan Fr. L. Dreiers.

Kronstad sees helt til venstre i bildet med bueformet karnapp over hovedtrappen.

¹ Myntenhet som dannet grunnlaget for Danmark-Norges myntsystem fra 1500-tallet til 1813.

I 1840 ble Kronstad kjøpt av konsul og kjøpmann Joachim Friele. Trolig var det Ole Peter Riis Høegh som i 1844 ble engasjert til å bygge om den opprinnelige bygningen fra ca. 1781. Hovedhuset fikk sin nåværende form i 1846. Friele var vinimportør, og en anekdote fra Anthon Mohr Wiesener forteller at det franske vinslottet Château Margaux skal ha vært modell for fasaden. Nå fikk huset en ny etasje samt rikt utstyrt tempelfront, kraftige hjørnepilastre og fasader som er regelmessig oppdelt av vinduer.

Kronstad Hovedgård framsto nå som en herregård og herskapsvilla i empirestil, med adkomst via alléplassen mellom hovedhuset og bakbygningen. Huset fikk to innganger markert med vindfang, den ene for herskapet, den andre til kjøkkenet.

Hovedhuset, ca. 1895. Foran familien Michelsen med sine 11 barn.
Foto: K. Knudsen, UBB, Universitetsbiblioteket i Bergen.

I følge Aarstads Historie av Just Bing, gikk gården Kronstad i 1860 ut av patricierhaand, da den ble solgt til vognmann Michael Iversen. Vognmann Iversen overtok etter Joachim Friele, og eide gården i 6 år.

Den familien som har bodd lengst på Kronstad Hovedgård, er utvilsomt Michelsen-familien. Kjøpmann Nils Johan Michelsen var engasjert i handel med sild og tørrfisk. Michelsen overtok eiendommen i 1874. Familien hadde 11 barn, og Kronstad Hovedgård forble i familiens eie like fram til 1963. Da ble gården solgt til Johan Vetlesen som brukte huset som selskapslokale.

Allerede i 1927 var bygningene blitt fredet av Kirke- og undervisningsdept. I 1973, nær femti år etter fredningsvedtaket, ble Kronstad Hovedgård overtatt av Aktive Krigsdeltakeres Forening. Til tross for eiendommens status som fredet nasjonalt kulturminnesmerke, bar både bygningene og hagen innenfor de høye, hvitkalkete gråsteinsmurene nå sterkt preg av forfall.

Aktive Krigsdeltakeres Forening kjøpte Kronstad Hovedgård med hovedhus, vaktmesterbolig, uthus, pakterbolig, hagehus, stall og hageanlegg for kr. 450 000. Selger var Bergen Privatbank. Krigsveteranene hadde lenge vært på utkikk etter et møtested, og med gode venners hjelp ble det mulig å overta Kronstad Hovedgård. Kjøpet ble finansiert med hjelp fra mange hold - både næringsdrivende, offentlige etater og privatpersoner var med og bidro.

Salg av feriehemmet Pax innbragte endel midler, det samme gjorde et medlemslotteri. I tillegg kom tilskudd fra stat, fylke og kommune. Den største gaven kom fra Einar J. Nordahls fond, men også skipsreder Hilmar Reksten donerte et større beløp. I 1978 arrangerte Blårussen en egen aksjon for formålet.

Aktive Krigsdeltakeres Forening ble offisielt nedlagt i 2007 og eierskapet ble overlatt til Stiftelsen Krigsveteranenes Minne - Kronstad Hovedgård.

Stiftelsen mottok i 2010 Bergen kommunes Kulturpris for Årstad bydel for sitt kulturhistoriske arbeid og formidable dugnadsinnsats i forbindelse med rehabilitering og vedlikehold av gårdens bygninger og hageanlegg. At Kronstad Hovedgård idag framstår som et praktbygg, er først og fremst takket være krigsveteranene.

De siste årene har større statlige bevilgninger muliggjort en omfattende rehabilitering av bygningene. Selv om mye gjenstår, er det lite, verken ute eller inne, som minner om den kondemneringstruede eiendommen krigsveteranene overtok i 1973.

Stiftelsen Krigsveteranenes Minne - Kronstad Hovedgård

På Kronstad Hovedgård har veteranene sine sammenkomster, og møter. Dugnadsinnsatsen gir medlemmene noe meningsfylt å engasjere seg i og fylle dagene med.

Huset brukes også av andre: Både i kjeller og 2. etasje finnes lokaler som lag og organisasjoner benytter til sin aktivitet.

Lokaler kan også leies til private arrangementer, festdager o.a.

Eiendommen er, med sin makeløse beliggenhet på Kronstadhøyden, et fast blikkpunkt for folk som ferdes i området.

Kronstad Hovedgård er igjen blitt en perle som spiller en rolle i mange menneskers liv.

Foto: Gate Gourmet, 2011

Litt fra Kronstads hagehistorie

Hageanlegg har oftest fulgt endringer og trender innen kunsten, og en har mange eksempler på at nye eiere har justert eller endret hagens form og innhold. Så - med mange eiere av Kronstad har en god del endret seg både med hus og hage, kanskje mest hagen.

Kronstad Hovedgård. Utsnitt av foto tatt fra Kalfaret/Bellevue ca. 1860.
Foto: K. Knudsen, UBB, Universitetsbiblioteket i Bergen.

På Kronstad, som andre steder, har nok beplantningen startet med en nytteveksthage. Siden vi har lite eller ingenting å bygge på, må vi se litt på hva som var tilfelle ellers i Bergen, for fine prydhager fantes allerede fra midten av 1500-tallet. Renaissancehagene dominerte, med sine strengt symmetrisk oppbygde anlegg gjerne oppdelt i 4-kantede felt (kvarterer).

Vårløker som krokus, snø- og klosterklokker, påske- og pinseliljer, blåstjerne og perleblom fantes alle fra midten av 1600-tallet, og finnes i hagen i dag. Plener omkranset av kantblomster kunne ofte dominere, og enkeltstående syriner og roser var gjerne plassert i disse plenene. I mindre hager var det vanlig med en tilhørende nyttevekstavdeling for grønnsaker, bærbusker, og kanskje et eller flere frukttrær, alt etter disponibelt areal.

Kronstad gård er påført med navn på kart fra ca. 1740. Huset er med, men

noen hage er ikke inntegnet. Det at huset er tatt med på kartet, viser at eiendommen var viktig, og en hage kan godt tenkes å ha eksistert her.

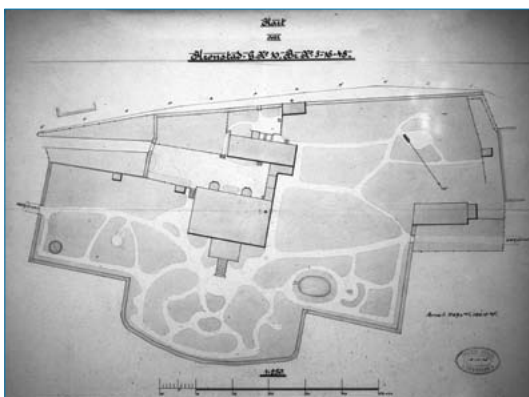
Om en besøker gården i dag, blir man først møtt av en delvis eksisterende lindeallé. Trærne er gamle, og antas å ha vært plantet omkring 1800, eller på slutten av 1700-tallet. Dimensjonene på trærne passer med det en har i alléen opp til Damsgård hovedgård og i Allégaten nærmest Geofysisk institutt (Florida). Vi vet at lindetrærne i Allégaten ble plantet i 1753.

Innenfor murene på Kronstad ser en til venstre en siste rest av en gammel hagtornhekk. Dette er et gammelt hageelement, muligens like gammelt som lindene og noen av løkplantene. De fleste av trærne forøvrig er yngre, og antakelig plantet mot slutten av 1800-tallet og gjennom 1900-tallet.

Både hekker og en del trær langs murene har i perioder vært skiftet ut.

Rester etter alléen inn mot hovedgården. Foto: D. Moe, 2011.

Men - den som leter, skal finne: Plener vokser og kan dekke over helleganger og gamle bed. Under gressmattene har en funnet flere gamle hageganger som er tilgrodd. Dette gir oss opplysninger om hvordan hagen tidligere har sett ut.

Det finnes også flere planer/kart over eiendommen.

Den eldste kjente planen er fra ca 1840-50 (Joachim Frieles periode), en neste fra 1905 og en fra 1929-30 (begge fra familien Michelsen tid).

En siste tegning er laget etter siste verdenskrig av Magne Bruun. Om man sammenligner funnene en har gjort med de planene man kjenner, synes planen fra 1905 å passe best, kanskje med noen endringer som er gjort foran hovedtrappen i en senere periode.

Et annet viktig funn er at hagen har hatt to dammer, etter tradisjonen en oval andedam litt nordvest for hovedhuset, samt en mindre dam, som kun er tre meter i diameter. Denne er gjenfylt, men kan fremdeles sees i hagens østre del, like ved muren. Den må ha vært for karpefisk, som en mellomstasjon for fersk fisk til bruk i datidens kjøkken. Begge dammene er inntegnet på kartet fra 1905, men de må åpenbart være vesentlig eldre, kanskje fra 1700-tallet. Dammer til pryde og nytte var en viktig del av hagemoten gjennom det århundret.

Om vi leter i litteraturen, ser vi at Ove Holm i 1725 kjøpte eiendommen. Han var ganske velstående, og finansierte blant annet den store altertavlen i Korskirken. Han kan utmerket godt å ha gjort noe med hagen.

Senere var det flere eiere før kjøpmann Christoffer Gerhard Ameln kjøpte eiendommen i 1781. Han ryddet marken og det er kjent at han brukte 4381 riksdaler på nytt våningshus. Til den innhegnede frukthagen og til gårdsplassen la han ut vel 884 riksdaler. Ameln fornyet også borggården, bygget nytt vognskjul og forpakterhus, samt satte gården med gjerder i førsteklasses stand.

Vi skal ikke utelukke at Ameln kan stå bak lindealléen og kanskje også dammene. Dette var i en periode hvor Bergen generelt hadde god økonomi, og mange av lyststedene som fantes rundt om datidens Bergen, som Damsgård, Gravdal og Stend ble etablert eller fornyet på denne tiden.

Joachim Friele kjøpte eiendommen i 1840 for 6100 speciedaler¹ og bygde på huset. Plan for oppgradering av hagen finnes også, men ingen ting er gjenfunnet i hagen.

¹ Myntenhet brukt i Norge fra 1560 til 1875. Opprinnelig en stor sølvmynt.

Kulturminnet Kronstad

Derimot overtar Marie og Niels Johan Michelsen med familie gården i 1874, og nå finner en flere opplysninger. To planer/kart (1905 og 1929-30) og flere fotografiene gjør sitt til at en finner flere likhetstrekk med det en ser i dag. Et foto før århundreskiftet viser en stort eksemplar av en sjelden fint form-klippet buksbom.

Utsikt over pryddelen av hagen sett fra terrassen. De to mørke trærne på hver side kan tenkes å være dagens kristtorn til høyre og barlind til venstre. I feltene rett foran terrassen sees blant annet en bladlilje (Hosta), i midten en kraftig blomstring av trolig en rhododendron og nærmere flaggstangen to yngre eksemplarer av barlind. Overgangen mellom grusgang og bed er kantet med kantblomster. Foto: C.W. Schnitler, ca. 1900, Riksantikvaren.

Hagestilene som lanseres i planene fra Frieles tid og fremover er litt spesielle, og har sine røtter delvis i landskapsmoten med svingede hageganger, men samtidig bygget opp mot en symmetrisk midtakse med utgangspunkt i husets form. Denne moten finnes igjen flere steder i byen gjennom 1800-tallet, blant annet den eldste utgaven av Byparken, men også i små hager.

Dokumentasjonen av hagens historie og innhold av stauder, busker og trær er på det nærmeste ferdig, og vil kunne gi et godt grunnlag for en gjennomgående restaurering av dagens hage, f. eks. tilbake til år 1905.

Kronstad Hovedgård har gjennom mer enn hundre år vært regnet som et av de fremste kulturminnene i Bergen. Christian Koren Wiberg, pioneren i utforskningen av Bergens arkitektur, tok Kronstad med da han i 1908 laget den første oversikten over den bergenske arkitekturutviklingen.

Også senere forfattere har fremhevet Kronstad, for eksempel er det av Per Jonas Nordhagen i *Den store trebyen* fra 1994 beskrevet som et høydepunkt innenfor Bergens-empiren og som et hus i den store stil, en lystslotttype med fullt utbygget tempelfront i jonisk stil, og en aner også her de internasjonale forbildene omstøpt i den lokale trebygningsteknikk.

Et uttrykk for Kronstads verdi som kulturminne er at anlegget er fredet. I 1920 ble den første bygningsfredningsloven vedtatt, en lov som gjorde det mulig for Staten å frede historisk og arkitektonisk verdifulle bygninger, for å sikre at de ble bevart for ettertiden. De følgende årene utarbeidet Den antikvariske bygningsnemnd, en offentlig ekspertkomité, lister over bygninger som skulle fredes. Kronstad ble tatt med med den begrunnelse at *Kronstad er ved siden av Christinegaard det fornemste empireanlæg ved Bergen med sin store to-etages hovedbygning med lavt utsvaiet valmtak og den tempelfrontagtige portikus med sine joniske søiler som korresponderer med joniske pilastre på væggen indenfor midt på den symmetrisk utformede havefaçade.*

Fredingen ble vedtatt i 1927. I dag er det Hordaland fylkeskommune som forvalter de fleste fredede bygninger i Hordaland, noe som bl.a. innebærer at alle endringer og reparasjoner skal godkjennes av Fylkeskommunen, og at man kan søke Fylkeskommunen om midler til istandsetting.

Som vi ser av sitatene, er den arkitektoniske utformingen, med tempelfront, symmetri og klassiske detaljer blitt trukket frem som særlig verdifull. Kronstad er det største blant en liten gruppe lignende lyststedshus i Bergensområdet fra første halvdel av 1800-tallet. Med to etasjer på en høy grunnmur og en dominerende plassering på toppen av høydedraget, er Kronstad det kanskje mest monumentale av alle lyststedene i Bergen. Vi vet ikke hvem som var Kronstads arkitekt. Det har vært gjettet på stadskonduktør Ole Peter Riis Høegh, og det er ikke usannsynlig. Uansett hvem det var, så var det en med god kjennskap til den klassiske arkitekturens regler og til samtidens arkitektur

Interiør og detaljer

ellers i Europa. Hovedformen, en kompakt, firkantet bygning med tempelfront midt på langsiden, har vært mye brukt i europeisk arkitektur helt siden 1500-tallet. Samtidig gjør byggemåten, laftetømmer kledd med liggende panel, Kronstad til en særpreget lokal variant av denne felleseuropeiske hustypen.

Da Kronstad fikk sin empireutforming i 1840-årene, var det via ombygging av et eldre hus som også hadde vært en praktfull bygning, men i et helt annet formspråk – 1700-tallets rokokkostil. Heldigvis ble mye av det gamle gjenbrukt. Derfor kan vi i dag glede oss over mange detaljer i frodig rokokko, som portalen mellom gårdsplassen og hagen, og en rekke dører i andre etasje. Deler av kjelleren kan være fra begynnelsen av 1700-tallet, mens de mange fine støpejernsovnene er verdifulle tillegg fra slutten av 1800-tallet. Kronstad viser dermed en rekke spor etter en lang og sammensatt bygningshistorie, der generasjoner av eiere har bygget ut, forskjønnert og modernisert.

Sammenlignet med andre hus av samme alder er Kronstad godt bevart. Siden Joachim Friele avsluttet sin ombygging er det gjort minimale endringer utvendig på hovedbygningen. Ikke minst er det verdifullt at mange gamle enkeltdele er bevart, som de originale vinduene fra 1840-årene. Innvendig er det skjedd flere forandringer, men stort sett i mindre viktige deler av huset. Hovedrommene, som trappehallen og rekken av stuer ut mot parken, er lite endret og står ennå som helhetlige interiører i rikt dekorert senempirestil.

Ikke bare er hovedhuset bevart, men store deler av anlegget rundt: Pakter- eller tjenerhuset, stallbygningen, et lite uthus, og parken med murer, porter og gjerder. Parken er anlagt symmetrisk omkring hovedhuset, mens pakterhuset er knyttet til hovedhuset med et mellombygg og danner sammen med dette rammene rundt et gårdsrom. De ulike delene blir på denne måten ledd i en arkitektonisk helhet som gir oss et bedre bilde av hvordan man levde her – herskap og tjenere, i hverdag og fest – enn vi ellers ville fått. Dette gjør Kronstad ekstra verdifull.

På tross av at omgivelsene er bygget ut og kraftig endret i løpet av 1900-tallet, kan vi ane det opprinnelige forholdet til landskapet, med Kronstad kneisende fritt og stolt, som den mest dominerende bygningen i hele landskapsrommet rundt Store Lungegårdsvann. Det er viktig å sikre at også dette blir tatt vare på for fremtiden.

Kronstad ble bygget om og på i 1840-årene. Noen av de staseligste delene fra den gamle bygningen ble gjenbrukt i den nye, til tross for at gammelhusets rokokkoformspråk i mellomtiden var blitt umoderne. Mellom hagen og gårdsplassen satte man inn denne rokokkoportalen med glassfelt og frodig utformet overlysvindu.

Også i interiørene ble elementer fra den gamle bygningen gjenbrukt. Dørene har en svungen og asymmetrisk letthet som er karakteristisk for rokokkoen.

Da bygningen fikk sin empireutforming i 1840-årene, så de nye dørene slik ut. Dørbladene har fått stramme linjer og fem speilfillinger hver. Riflete halvsøyler rammer åpningen inn og krones av kapitél og utskårne hoder.

Veteraner og dugnad på Kronstad Hovedgård

Brystningsfelt under vinduene. Malte stukkimitasjoner i lyse, gråhvite farger.

I første etasje henger en prismelysekroner som trolig er fra siste halvdel av 1800-tallet.

Kakkelovnen skinner i hvitt, dekorert med akantusblader og en kvinnefigur i draperier.

Aktive Krigsdeltakeres Forening (AKF) kjøpte Kronstad Hovedgård i 1973, og gikk straks i gang med stor dugnadsaktivitet på eiendommen.

På slutten av 1990-tallet overtok FN- og NATO-veteraner eieransvaret, og fortsatte dugnadsarbeidet for å holde gården i tilfredsstillende stand.

Veteranene har dugnad hver tirsdag og en lørdag i måneden, og andre dager etter behov. Kronstad Hovedgård er en stor eiendom, så det ligger alltid mye forefallende arbeid og venter.

Både utvendig og innvendig må bygningene holdes ved like, og hageområdet må til enhver tid holdes pent - til glede for både veteraner og andre som tar gården i bruk ved ulike arrangementer.

Kronstad Hovedgård, også kjent som *Veteranenes Hus*, er en populær møteplass for veteraner fra mange ulike oppdrag og misjoner ute i verden.

Også veteraner fra misjoner innenlands er involvert i veteranarbeid på gården - yngre og eldre i god samhörighet.

NVIOBO (*Norsk Veteranforbund for Internasjonale Operasjoner Bergen og Omland*) har medlemskontor på gården, og det holdes faste medlemsmøter og andre arrangementer i regi av veteranene. Foreningen eier også et militært veterankjøretøy, som holdes vedlike og brukes ved ulike arrangementer og utflukter i regi av NVIOBO.

Faste minnedager på Kronstad Hovedgård er *Frigjøringsdagen* 8. mai og *Rememberance Day* i november. Spesielt fram mot 8. mai sørger veteranene for at gården er i best mulig stand og tar seg godt ut.

Frigjøringsdagen i Norge, den 8. mai 1945, er den dagen tyske militære styrker kapitulerte etter fem år med okkupasjon.

I 2011 utpekte regjeringen 8. mai til *Veteranenes dag* i Norge, og det ble bestemt at det hvert år på denne dagen skal gjennomføres en verdig og profilert markering av veteraner.

Restaureringsarbeider

Stiftelsen Krigsveteranenes Minne hadde i mange år et svare strev med å holde bygningene vedlike, og det var et stort løft at Fylkeskonservatoren i Hordaland i 2008 kom til Kronstad Hovedgård for å lage tilstandsrapport.

Nå ble bygningene saumfart, og strakstiltak listet opp. Utvendig fant man skader relatert til vannlekkasjer og råte. Innvendig var det hovedsaklig brannvarsling og elektrisk anlegg som trengte oppgradering. Stiftelsen mottok en utførlig tilstandsrapport, og på bakgrunn av den ble det søkt om midler til utbedring.

Det ble stor jubel da Stiftelsen i 2009 mottok økonomisk tilskudd fra Riksantikvaren. Midlene var bevilget som ledd i regjeringens målsetning om å få folk i arbeid under finanskrisen. Riksantikvaren hadde klare føringer om å sette i gang arbeider straks.

Det ble dannet en prosjektgruppe bestående av arkitekt og prosjektleder Steinar Barmen, to representanter fra Stiftelsen, en representant fra Fylkeskonservatoren og representanter fra ulike håndverkere. Stiftelsen meldte jevnlig tilbake om hvor stor sysselsettingen var. Arbeidet startet opp våren 2009 og varte til mai 2011.

Etter første tildeling har Stiftelsen flere ganger fått tildelt betydelige beløp. Pr. 2012 er mye arbeid blitt utført: 16 vinduer er restaurert og det samme er de to dårligste ytterveggene. Kister med ornamentikk, takrenner og nedløp er utbedret, og vegger malt med historisk riktig linoljemaling. På mellombygget mellom hovedhus og portnerbolig er taket reparert og ny takstein kommet på plass.

Dreneringen på husets sørvestre hjørne er også utbedret. Det lille uthuset vest for portnerboligen er reparert - med nytt tak, renner og nedløp. I tillegg er døren og deler av kledningen skiftet. Portnerboligen har fått ny bakdør med tilhørende trapp. Et av de mest iøynefallende arbeidene som er utført er likevel restaureringen av *Merkurdøren*, døren mellom hovedhuset og portnerboligen. Døren er i rokokko-stil og fra siste halvdel av 1700-tallet.

Opprinnelig har dette trolig vært en innvendig dør. Både selve dørbildet og ornamentikken over var i svært dårlig stand, og deler måtte lages nytt. I 2. etasje finnes ytterligere to slike dører som ennå ikke er restaurert. Både dører og listverk stammer fra Amelns tidligere bygning på stedet.

Dugnadsarbeid 2007/2008
Foto: Per Olav Solheimsnes

For at den nye brannalarmen også skulle dekke stallbygningen, måtte ledningen legges i grøft sammen med strømkabel og vannledning. Grøft fra mellombygget med stikkgrøft til hovedhusets kjeller, og derfra til stallen, ble gravd på dugnad av veteranene.

Inne i hovedhuset er det ikke gjort store forandringer utenom fornyelsen av det elektriske anlegget, som nå er i forskriftsmessig stand, bl. a. med nytt inntaksskap, ny hovedtavle og nytt fordelingskap. Det er også montert et topp moderne brannvarslingsanlegg med direkte varsling til Bergen Brannvesen.

Kronstad Hovedgård framstår i dag som et praktbygg, men veien er fortsatt lang før vi endelig kan si at hele gården er i god stand. Fremdeles gjenstår flere av strakstiltakene, og vi håper at flere offentlige midler vil komme til.

Stiftelsen Krigsveteranenes Minne - Kronstad Hovedgård retter stor takk til Fylkeskonservatoren i Hordaland og hans medarbeidere.